

Landskap: Småland. *Upptecknat av:* Folke Neij.
Härad: Tveta. *Adress:* Sjöbergs Egendom, Tenhult.
Socken: Öggestorp. *Berättat av:* Gustaf Jonasson.
Uppteckningsår: 1935. *Född år* 1840 *i* Öggestorp.

Uppteckningen rör S L A K T.

Upplysninger om meddelaren.....	sid.	1.
I. Slakt av nötkreatur och småkreatur.....	"	2.
II. Svinslakt.....	"	8.
III. Slakt av gäss och annat fjäderfä.....	"	10.
IV. Hästslakt.....	"	10.
V. Avlivandet av hundar och katter.....	"	12.
VI. Självdöda djur m. m.	"	13.

4629

Upplýsningar om meddelaren.

Gustaf Jonasson, Femtingen, Öggestorp, här i socknen kallad Gustaf på Femtingen, är för sin höga ålder vital och redig och har av sockenborna rekommenderats mig såsom varande den äldste och med gamla förhållanden bäst förtrogne inom socknen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
1.

4629

Frågelista 35.

S L A K T.

I. Slakt av nötkreatur och småkreatur.

I Öggestorps socken födde man upp nötkreatur till slakt och sålde köttet på marknadsplatserna.

En ko brukade man inte slakta, förrän hon var en tre år gammal. Getter hade man i meddelarens barndom gott om och slaktade sådana, när som helst. Får slaktades vid fyra, fem års ålder, de som voro avsedda för slakt. En kalv var matnyttig, när han var åtta dagar gammal, "älle hade di döm å gödde döm, så di ble' gö'kalva'", sex till åtta veckor gamla. En killing slaktades, när han var sju å åtta veckor. Lammen lät man växa upp, de slaktades oftast icke före två års ålder. Slaktade på grund av ålder blevo:

ko	vid fem, sex års ålder,
get	" åtta, tio " " ,
får	" fem, sex " " ,

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
2.

tjur vid åtta, tio års ålder,
gumse " tre, fyra " " ,
bock " åtta, tio " " , om de voro friska och granna
så länge.

Slakttiden var på hösten, "när di började å sulle sätta
in döm". Bockar slaktades även vid Olsmässa. Anledning obe-
kant.

Slakten började på kvällen och kunde fortgå hela natten.
Vid nymåne e.d. fästes intet avseende.

Slaktningen utfördes av ägarne till djuren. Yrkesslaktare
förekommo ej, men på stora gårdar brukade man anlita en av
sina torpare. Kvinnorna fingo hjälpa till att hålla och se-
dan att flå, men att sticka djuret överläts icke åt dem.
Däremot var det oftast gummorna, som foro till sta'n och
sålde köttet..

Inga barn "feck va' mä å si", när det slaktades. Ibland
skickades de att "låna rumpedra'et" hos någon granne. "Rum-
pedra'et" förekom också som skämtsam benämning för ländstyc-

ket på hästens seldom.

Slakten hölls hemlig, och som den företogs på natten, brukade inga främlingar störa.

Det slaktades inne i stugorna. "Di slaktade, gubba', i var si' stöva å hade fruntemmera te hjälp". Man slaktade på en "dröj". Några skyddsåtgärder mot onda inflytelser brukades icke. För slakten användes särskilda knivar, vilka man skyddade genom att förvara dem i "federal". De slipades på vanligt sätt, när de blivit slöa. Ingen mystisk åtgärd med kniven. (Men upptecknaren känner en gammal skomakare här i socknen, som tar sig det dåliga skämtet före, att han låtsas vilja "gälla" småpojkar. Han griper då med vänstra handen efter en pojke, med den högra tar han skomakarekniven, för den med eggen åt munnen och andas eller blåser på denna).

Fasta före slakten förekom blott beträffande svinen. De skulle fasta ett dygn, men fingo därunder vatten eller möjligen litet mjölk. Större djur slaktades på drög. "På dröja va' jankäjjer (järnkädjor) bunna i fjäta' bå' fram å bak.

4629

Djuret leddes in och ställdes bredvid drögen. "Di hävvde i-kull koa på dröja å dro' åt jankäjjera fram å bak mä vrela', söm di satte i spänn unner dröja. Sen stack di koa i nacken", varpå hon fick ligga och förblöda. Bedövning brukades icke. Vid djurets placering togs blott hänsyb till, vad som den slaktande ansåg bekvämast. För mindre djur användes inte drög, utan de slaktades på "tavvla".

Huvudet höggs av på alla slaktdjur, sedan blodet runnit av.

På alla djuren gjorde man "nackasteck". Inga besvärjelser eller korstecken gjordes vid slakttillfället, men däremot brukade man sedan "korsa paltbrö'et".

Blodet tillvaratogs i hinkar under ständig omrörning, tills det hade kallnat. Först därefter saltade man i det. - Att låta något av blodet rinna på marken har, såvitt meddelaren vet, icke varit brukligt.

Att man, sedan blodet runnit av djuret, tog slaktsupen, var icke ovanligt, men därefter tog man itu med arbetet igen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—
5.

på huvudet ingingo i "skallekörven". Av hjärtat och "lite sleter" gjordes köttkorv. (Fötterna kokades och åtos under namn av "knäppetär"). "Tjurmeja" tog man tillvara. Dem vred man, spände dem mellan ett par spikar och lät dem torka. En sådan kunde sedan användas som karbas eller tillhygge. "Den hade di te å 'fägna' varannra mä". Av svin tillvaratogs borsten. Av dem gjordes långa "sim" (linor till skördevagnar). Urinblåsan av svin togs också tillvara. Den blåstes upp, knöts om och hängdes till tork. "Sen gnodde di henne i havvramjöl, så ho' ble' så mjuker å präkti', så". Sådana blåsor begagnade gubbarna sedan att ha snus i. På "svinamiltra" spådde man, om det skulle bli sträng vinter eller blid.

"Miltra" och könsorganen, utom tjurmejen, voro odugliga och kastades bort. Likaså "olydingsörena". Dem, liksom mjälten "feck kråker å kajer ta'", "Steckbiten vassdro' di å använde".

När inälvorna uttagits, vidtog styckningen, och styckena hängdes upp att rinna av. Djuret delades i frampart och bak-

part, vilka båda klövos mitt i ryggen med yxa, så att djuret alltså blev styckat i fyra delar.

Något slaktkalas hölls inte, men de, som ej hade haft slakt, fingo "slaktekörv".

Somliga brukade slå de avskurna fötternas skårytor mot motsvarande ytor på den kvarsittande bendelen ett tag. "Då va' bara en sånn se', di hade".

Blödet hörde till de benämningar, som icke fingo användas. I stället sade man "svetten", varav den fortfarande brukliga benämningen på blodkorv: "svettkörv".

Om behandling av sjukdomar i samband med slakt vet Jonasson intet.

II. Svinslakt.

Somliga slaktade spädgrisar om sex månader. "Di va' goast". Andra lät dem bli åtta månader eller ett år gamla för större matkvantitets skull. Det fanns också sådana, som hade svinen fem, sex år, innan de slaktade dem, men då blev fläs-

4629

ket mycket segt och knappt matnyttigt. Svinslakten brukade ske omkring fjorton dagar före jul. Brunstiga suggor slaktades inte. Fargalten fick bli en fyra, fem år, innan han slaktades. Svinen slaktades "i dagninga", så att fruntimren skulle komma igång i tid med tillredandet av slaktmaten. Slakten försiggick inne i stugan.

Slaktning av svin skedde på "slaktetavvla". Man lade en "vrelle" om svinets tryne, för att det inte skulle "hoggas". Svinet lades på tavlan. Den som skulle sticka, höll själv den åtdragna vrelen med ena handen och kniven i den andra. "Nackasteck" var metoden även med svinen. - Borsten avlägsnades genom skällning. Vattnet skulle bara hålla omkring tjugu grader. Var det varmare, blev fläsket lätt gulaktigt. Kroppen lades i en skällho och östes med det varma vattnet. Det av borsten, som icke lossnade genom skrapning med skopkanten, måste man nappa bort.

Om levern säges: "Ho' va' besker, men om ho' kokades, när ho' va' varmer, kunne en äta henne mä ättika te", eller

också använda den i korv. Borsten och blåsan tillvaratogs och användes som under I. skildrats.

Fargaltfläsket "feck en löv å använda, men ont va' dä".

III. Slakt av gäss och annat fjäderfä.

Gässlakten företogs i November, men även slaktades på andra tider ibland. Gåsen stacks "öppi huvet", och blodet fick rinna av. Huvud och fötter avskuros, såvida gåsen ej skulle säljas, i vilket fall huvudet måste vara kvar.

Innanmätet kastades bort (gåslever tycks man alltså icke ha uppskattat). Fjädern togs tillvara.

Övrigt fjäderfä, såsom hönor och tuppar, nackades. Sedan plockades de, och innanmätet togs ur och bortkastades. Fjädern användes till sängkläder.

IV. Hästslakt.

Hästar slaktades av "racka'n", som anlätades av flera socknar, men antagligen ej av hela det vidsträckta Tveta härad. Racka'n hade sämre anseende än bödeln, men man var rädd

för att komma på kant med honom, ty han var "trölsk". Denna orts rackare hette Hjort (Jotten) och bodde på Kåveryds ägor, varifrån han emellertid med tiden blev avhyst. "Fanjonka'n velle inte ha' racka'n på sina äjer". Man tror inte, att "Jotten" var tattare, men en dålig person var han.

"När bönnerna for förbi, sto' han på broa å sjongde, å di to'-de inte köra förbi utan å sti' å å bju' 'en på brännvin". Han anlidades att "gälla" hingstar och att döda hundar och kattor. Självdöda kreatur "grov en ner själv". Skära ned sådana, som hängt sig, måste dessas släktingar göra.

Hästar slogos icke injäl, utan "racka'n bara höll hästen i grimma' å stack 'en i bringa', å di hästa, sön hade nöra krafter kvar, sto' å tittade på då dära, te di ramlade baklänges. Kniven dro's ut mä däsamma". Rackarn drog av huden "å to' köttet, alltihop. Skallen slängdes för fåglar' å benstommen feck legga".

Om en häst självdog, "grov en ner 'en". Att man själv flått en häst, har hänt då och då, sedan en 75 år tillbaka.

Detta påstås icke ha väckt någon vidare sensation. (Att märka är härvid dock, att sagesmannen själv, fast icke såsom den förste i orten, flått en häst och därför måhända icke vill vidgå, att omgivningen såg med förakt på sådant). Angående motviljan att äta hästkött berättar Jonasson, att Friherrinnan Hierta på Kåveryd hade en häst, en gammal trotjänare, som slaktades. Friherrinnan vågade inte äta av köttet själv, men "prästafrua (prästens va' fattia), feck ta' vara på köttet, å di åt 'et. Di va' di förste, söm åt hästakött här, å dä va' ve 1890". Beträffande anledningen till, att man inte åt hästkött, har meddelaren icke annat att svara än: "Di to'de inte äta't".

V. Avlivandet av hundar och kattor.

Det var rackarn, som avlivade dessa djur. "Hunnen slo' han i skallen mä en knöbel. Hunnen skrek å jämrade se, å racka'n böstade å slo', tess hunnen do'". Gällde det en katt, placerade rackarn denna med huvudet i klynnan på en oxel nära stugan, där han bodde, och slog den skrikande kat-

ten med sin knöbel, tills han fick död på honom. På fråga, vad man skulle ha tänkt om den, som stack eller flådde en hund eller en katt, svarade Jonasson: "Att då måtte dä va' en rackare, dä mä".

VI. Självdöda djur m. m.

Självdöda djur tillvaratogs förr, då nöden tvingade. Skinnen kunde också ibland tillvaratagas, "men ingen flådde årdöm, annat än racka'n. Dä anså' di' förlätt otäckt arbete". (På de övriga frågorna under denna rubrik har Jonasson inga säkra svar att avgiva).

mmmmmmmmmm

F. Neij